

היום נלמד בעזרת ה':

נדרים דף סה

תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירים לו אלא בפניו: בפני חבירו. וזה דווקא שנדר נדר לצורך חבירו, כמו משה שנדר לצורך יתרו שישב עימו, וכמו שבועת צדקיהו לנבוכדנצר שהיתה לצורך נבוכדנצר שלא יבזו אותו כפי שיובא להלן, אבל אם נדר לא לצורך חבירו מתירים לו שלא בפניו.

מנא הני מילי? אמר רב נחמן דכתיב "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ נֹשֵׁב מִצְרַיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ": שאמר הקב"ה למשה - אתה נדרת ליתרו במדין שלא לשוב למצרים, לכן תלך קודם ליתרו הנמצא במדין ושם תתיר את נדרך ואח"כ תשוב למצרים.

ומנין שמשה נדר ליתרו שלא לשוב למצרים? שנאמר "וַיֹּאֶל מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ וַיֵּתֶן אֶת צַפְרָה בְּתוּ לְמֹשֶׁה", "ויואל" הכוונה ל'אֶלָּה', ו'אֶלָּה' היא שבועה, שנאמר לגבי נבוכדנצר "וַיִּקַּח מִזְרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אֹתוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאֶלֶה", כלומר שנבוכדנצר השביע את צדקיהו מלך יהודה שלא ימרוד בו, כמו שנאמר "וְגַם בְּמֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּ בְּאֵלֵהֶם". נמצא ש'אלה' היא שבועה, ומכאן ההוכחה שמשה נשבע ליתרו שישב עימו והיה עליו להתיר את נדרו בפניו.

כעת הגמ' מבארת את המעשה עם שבועתו של צדקיהו לנבוכדנצר:

מאי מרדותיה? במה צדקיהו מרד בנבוכדנצר?

אשכחיה צדקיהו וכו': צדקיהו מצא את נבוכדנצר כשהוא אוכל ארנבת חיה, אמר לו נבוכדנצר - תישבע לי שלא תגלה לאף אחד מה שראית (= שזהו דבר של אכזריות גדולה, ונבוכדנצר חשש שיבזו אותו על כך), ונשבע לו צדקיהו שלא יגלה. לבסוף הצטער צדקיהו על שלא יכל לגלות זאת (= לפי שרצה שבני העולם יבזו את נבוכדנצר), ונשאל על שבועתו אצל הסנהדרין וסיפר את מה שראה. שמע נבוכדנצר שבני האדם מבזים אותו, ושלח להביא לפניו את הסנהדרין ואת צדקיהו. אמר להם נבוכדנצר - ראיתם מה עשה צדקיהו? האם הוא לא נשבע לי בשם ה' שלא יגלה? אמר

(המשך בדף הבא ↓)

לו צדקיהו - נשאלתי על השבועה והתירו לי אותה. אמר נבוכדנצר לסנהדרין - וכי אפשר להישאל על שבועה? אמרו לו - כן. אמר להם - האם צריך להישאל בפני חבריו או אפילו שלא בפני חבריו? אמרו לו - צריך להישאל בפני חבריו. אמר להם - ואתם מדוע התרתם לצדקיהו שלא בפני? מיד "יִשְׁבּוּ לְאָרֶץ יִדְמוּ זִקְנֵי בֵּת צִיּוֹן" (= פסוק באיכה).

משנה: רבי מאיר אומר - יש דברים שהם נראים כ'נולד' אבל באמת הם אינם 'נולד' ופותחים בהם, ואין חכמים מודים לו.

כיצד? איזה דבר נראה כ'נולד' אבל באמת אינו 'נולד' (לדעת ר"מ)? כגון שנדר שלא לשאת אשה פלונית בגלל שאביה רע, פותחים לו פתח ואומרים לו שהרי אביה מת או שעשה תשובה, שכיון שתלה את נדרו בכך ש'אביה רע' משמע שלא ישא אותה כל זמן שאביה רע, ולכן אם מת או עשה תשובה מותר לו לשאת אותה.

גמרא: קושיא: והרי אם מת אביה או הכלב / הנחש זה 'נולד' ממש?

רב הונא מתרץ: הרי זה כתולה את נדרו בדבר מסויים (= אביה רע / כלב או נחש בבית), ולכן נדרו מותר אפילו ללא שאלת חכם.

ר' יוחנן מתרץ: מדובר שאמרו לו שאביה מת או עשה תשובה עוד לפני שנדר, וא"כ זה 'נדר טעות' ולא 'נולד'. (הר"ן מקשה א"כ *מדוע המשנה אמרה שזה נראה כנולד, והרי אם מת לפני שנדר אין זה דומה לנולד כלל? ונשאר בצ"ע*).

מתיבי רבי אבא: במשנה בעמוד הבא מובא: אדם שנדר ש'לא יתחתן עם אישה פלונית מכוערת' ולאחר מכן נמצא שהיא אישה נאה - מותר לו להתחתן איתה, והמשנה מבארת שהסיבה שהוא מותר בה אינה משום שהוא 'תולה נדרו בדבר' כי אישה מכוערת אינה עשויה להיות פתאום יפה, ולכן לא העלה על דעתו שהוא נודר רק כל זמן שהיא תהיה מכוערת אלא הוא התכוין לנדר לעולם. אבל הסיבה שהוא מותר בה כי היה זה 'נדר בטעות' שהרי התברר שכלל לא היתה מכוערת.

בשלמא לרב הונא: לדעת רב הונא שביאר את המשנה שלנו בנודר בגלל 'שאביה רע' שהסיבה שהוא מותר בה כשאביה עשה תשובה משום שהוא 'תולה נדרו בדבר' (דהיינו כל זמן שאביה רע וכאשר אביה עשה תשובה הנדר מתבטל ממילא) – מובן מדוע המשנה לקמן הביאה את המקרה של 'לפלונית כעורה' כי שם זה מקרה אחר של 'נדר בטעות' כנ"ל.

אבל לדעת רבי יוחנן שביאר את המשנה שלנו ב'שאביה רע' שהסיבה שהוא מותר בה כי מתברר שכשהוא נדר כבר עשה אביה תשובה והנדר היה 'נדר טעות' – מדוע הוצרכה המשנה לקמן להביא שוב מקרה דומה של נדר בטעות בנודר 'לפלונית כעורה'?

משנה: שאתה עובר על לא תקום ולא תטור: זהו במקרה שהוא ביקש לשאול כלי מחבירו וחבירו סירב לו, ואז הוא נדר שלא ישאל לחבירו כלים. נמצא שבגלל הנדר הזה הוא עובר על 'לא תקום ולא תטור'.

ועל לא תשנא את אחיך: זהו במקרה שחבירו עשה לו דבר שלא כהוגן ובעקבות כך נוצרה לו שנאה לחבירו והוא נדר שחבירו לא יהנה ממנו (והרא"ש פירש שהוא נדר שלא לשאול בשלומו. נ.ב. וזהו כדעת הרמב"ם שהאיסור של 'לא תשנא' הוא לשמור את השנאה בלבד ולא לומר זאת לחבירו).

וחי אחיך עמך שהוא עבד ואין שמא יעני ואי אתה יכול לפרנסו: בגלל הנדר לא תוכל לפרנס אותו אם הוא יהיה עני, ותעבור על מצות התורה לפרנסו ולהחיותו.

גמרא: נימא כל דמעני: שיאמר הנודר למי שפתח לו פתח של 'שמא חבירו יהיה עני והוא יצטרך לפרנסו': כל מי שנהיה עני לא נופל עלי בלבד אלא על כל הציבור, ומה שאני אצטרך לתת יחד עם כולם אני אתן. ואז לא תהיה בעיה מצד הנדר, משום שאני אתן לגבאי הצדקה את התרומה ולא אפרש שהיא דוקא לאדם העני הזה, והגבאים יתנו מתוך קופת הצדקה הכללית כסף לפרנס את העני הזה. (ובאופן כזה אין איסור כי הדבר לא מגיע ישירות מהנודר למודר).

תירוצ: כל הנופל: מי שנופל כלכלית אינו נופל ישר לגבאי הצדקה, אלא קודם כל יש מצוה על קרוביו לפרנס אותו, ואם הם לא מצליחים לעמוד במשימה הגבאים מתערבים. וממילא כאשר הוא יבוא אליך לעזרה ולא תוכל לתת לו בגלל הנדר שלך, תעבור על האיסור של 'וחי אחיך עמך'.

משנה: פותחים לאדם בכתובת אשתו: אדם שנדר לגרש את אשתו, פותחים לו פתח שאם היה יודע שהוא מחוייב לפרוע את כתובתה של אשתו לא היה נודר.

גמרא: מטלטלי מי משתעבדי לכתובה: מדוע רבי עיקבא חייב את האדם לתת את הדינרים שירש מאביו לכתובת אשתו, והרי מטלטלים לא משתעבדים לכתובה?

אביי מתרץ: מדובר שהאבא הוריש לו קרקע שווה שמונה מאות זוז, ולא כסף מזומן.

קושיא: והקתני שער ראשו: מדוע עליו למכור את שער ראשו לתשלום הכתובה, והרי שער ראשו הוא מטלטלי?

תירוץ: אין הכוונה שהוא ימכור את שער ראשו לצורך הכתובה, אלא אפילו אם יתן את כל נכסיו לכתובה ובכדי לפרנס את עצמו יהא עליו למכור את שער ראשו - עליו לעשות כן.

שמעת מינה: נחלקו הדעות במסכת בבא מציעא האם כשגובים מבעל חוב את הכסף שהוא חייב, שמים את נכסיו ומשאירים לו את המינימום למחיתו (כגון מטה, כלי אומנותו, ומזון ל12 חודש), או שלא משאירים לו כלום. מדברי רבי עקיבא שיצטרך למכור את שערות ראשו מוכח שאין מסדרין לבעל חוב.

תירוץ: לומר שאין מקרעין שטר כתובה: אין הכוונה שיקחו לו את הכל, אלא מסדרין אותו וישאירו לו את המינימום. אמנם מכיון שישאר לו חוב לכתובה, לא יקרעו את שטר הכתובה עד שהוא ישלם את הכל, ואפילו אם יגיע לו כסף על ידי שימכור את שערות ראשו, הוא יצטרך לתת אותו לכתובה (-רא"ש).

[החידוש בדבר: מאן דאמר ש'מסדרין לבעל חוב' לומד זאת מערכין. אמנם בערכין אם אין למקדיש את כל הסכום בשעת הגבייה, מסדרים לו את צרכיו הבסיסיים וגובים את השאר, אבל שאר הסכום שהוא חייב מתבטל ולא באים לגבות ממנו יותר לאחר מכן. החידוש הוא שאפילו שבעל חוב נלמד מערכין לגבי סידור צרכיו הבסיסיים, בכל אופן החוב לא מתבטל עד שהוא יגמור לשלם אותו].